

Justitiedepartementet

27 juni 2025

Dnr: Ju2025/00812

**YTTRANDE ÖVER BETÄNKANDET SKÄRPSTA OCH TYDLIGARE KRAV PÅ
VANDEL FÖR UPPHÅLLSTILLSTÅND (SOU 2025:12)**

Fackförbundet ST är det största fackförbundet inom statlig verksamhet med över 100 000 medlemmar som arbetar inom statliga myndigheter och verk, bolag med statligt uppdrag, universitet, högskolor och statligt finansierade stiftelser. Vi organiserar medarbetare vid många myndigheter som kommer att påverkas direkt av förslagen, bland annat Migrationsverket och universitet och högskolor.

Fackförbundet STs övergripande kommentar till utredningen

Regeringens direktiv anger att de stora utmaningarna på migrations- och integrationsområdet har påverkat förtroendet för migrationspolitiken och att de innebär en ökad belastning på välfärdssystemet och rättssystemet. Detta påstående saknar dock grund i forskning och beprövad kunskap och måste ses som ett rent ideologiskt ställningstagande. Migration bidrar på många sätt till samhället och att avlägsna fler utlänningar ur landet bör inte vara ett självändamål. Särskilt inte när det riskerar att ske till priset av rättssäkerhet, likhet inför lagen, yttrande- och demonstrationsfrihet. Vidare anser regeringen att det bör finnas större möjligheter att avlägsna utlänningar ur landet med hänsyn till brister i levnadssättet. Redan här är framkommer således de resultat som utredningen bör komma fram till. Det framstår som att regeringen genom sina direktiv redan bestämt vad resultaten bör bli.

Fackförbundet ST anser att all myndighetsutövning måste präglas av förutsebarhet, kontinuitet och rättssäkerhet. Detta är avgörande för att skydda individers rättigheter och för att säkerställa att regelverken tillämpas på ett objektivet och förutsägbart sätt. Utredningens förslag lever inte upp till dessa krav och därför avstyrker Fackförbundet ST samtliga utredningens förslag. I det följande kommenterar vi två av förslagen.

Förslaget om en ny vandelsbestämmelse i utlänningslagen

Utredningen föreslår en ny bestämmelse i utlänningslagen (2005:716) som ska definiera begreppetandel. Vandel avser enligt utredningens förslag till definition att en person lever på ett hederligt och skötsamt sätt, och därmed följer gällande författningar samt i Sverige verkställbara avgöranden och andra beslut av domstolar och myndigheter. Enligt nu gällande bestämmelser i utlänningslagen ges utrymme att beakta om den som söker uppehållstillstånd gjort sig skyldig till brott eller brott i förening med annan misskötsamhet. Med annan misskötsamhet kan avses en situation där den sökande erkänt brottslig gärning som kan bedömas komma att leda till en fällande dom.¹

Fackförbundet ST avstyrker förslaget. Förslaget avser att avsevärt bredda området för den typ av misskötsamhet som kan resultera i ett avslag. Utredningens definition av vandel är alltför vid och alltför vag. Tolkningen av begreppet ska enligt utredningen istället göras genom framväxande praxis i Migrationsöverdomstolen. Detta riskerar att resultera i godtyckliga bedömningar och rättsosäkerhet. Det gör också att informationsutbytet åtminstone initialt kan innehålla ett mycket brett spann av uppgifter, sett utifrån vad som kan anses vara relevant av Migrationsverket när de ska göra vandelsprövningar. Det är vår uppfattning att kravet på ett hederligt och skötsamt sätt är alltför vagt och brett. Förslaget innebär även att alla typer av bristande regelefterlevnad, oavsett om regeln är straffsanktionerad eller inte, kan utgöra bristande vandel som medför att utlänningska avvisas, inte beviljas uppehållstillstånd eller få sitt uppehållstillstånd återkallat.

Begreppet vandel är dessutom gammalt och antikverat, vilket framgår tydligt av utredningens historiska genomgång. Denna visar att det är problematiskt begrepp på flera sätt. I annan migrationsrättslig lagstiftning har begreppet vandel tagits bort med hänvisning till att det är gammeldags och svårt att förstå. Istället används begreppet hederligt levnadssätt. Utredningen ser dock en risk med att det begreppet kan komma att tolkas olika vid tillämpning av olika lagar. Bestämmelserna i lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap skulle istället ha kunnat tjäna som en utgångspunkt för ett nytt förslag. Där föreskrivs att brister i ett hederligt levnadssätt kan utgöra skäl att neka medborgarskap, men att det kan finnas särskilda skäl att göra undantag. Utredningens förslag saknar en sådan tydlig säkerhetsventil. Det vore enligt vår uppfattning också rimligt att använda ett etablerat begrepp och att tydligt ge det samma innebörd vid tolkning av de båda lagarna. Hederligt levnadssätt ser vi som ett mer modernt uttryck som går att förstå. Det har under lång tid varit lagstiftarens ambition att bestämmelserna i lagstiftningen ska vara lätta att förstå. Det saknas skäl att frånga denna ambition.

¹ Prop. 2004/05:170 s. 284.

Förslaget om obligatorisk uppgiftsskyldighet

Utredningen föreslår en skyldighet för vissa utpekade aktörer att på begäran lämna uppgifter till Migrationsverket. Skyldigheten ska gälla allmänna domstolar, förvaltningsdomstolar, högskolor, kommuner samt en rad utpekade statliga myndigheter.²

Fackförbundet ST avstyrker förslaget. Det innebär en alltför långtgående informationsskyldighet som riskerar betydande intrång i den personliga integriteten hos de vars uppgifter ska delas, i strid med 2 kap. 6 § regeringsformen. Utredningen konstaterar kortfattat att det inte är fråga om ett betydande intrång i regeringsformens bemärkelse och att förslaget är proportionerligt. Det är vår uppfattning att denna analys är alltför grund och att konsekvenserna av förslaget inte går att överskåda. Migrationsverkets behov av uppgifter väger tungt, men utredningen har inte vägt det enskilda intresset på ett adekvat sätt. Det saknas en tillräcklig analys i förhållande till Sveriges EU-rättsliga och internationella åtaganden rörande integritet och mänskliga rättigheter. Dessutom riskerar förslaget att påverka statligt anställdas förutsättningar att utföra sitt arbete, ett arbete som bygger på ett ömsesidigt förtroende mellan myndigheter och de individer de har kontakt med. Förslaget kan medföra att det skapas en utbredd osäkerhet och ett missnöje gentemot hela den offentliga förvaltningen.³

Karl Djurberg Malm

Utredare, Fackförbundet ST

Tomas Oskarsson

Förbundssekreterare, Fackförbundet ST

² Arbetsförmedlingen, Centrala studiestödsnämnden, Försäkringskassan, Inspektionen för vård och omsorg, Kronofogdemyndigheten, Pensionsmyndigheten, Polismyndigheten, Skatteverket och Universitets- och högskolerådet.

³ Se Fackförbundet STs yttrande avseende SOU 2024:80, Vissa åtgärder för stärkt återvändandeverksamhet och utlänningskontroll, Ju2024/02572.